

KURSY DLA DUCHÓWIENSTWA

1. Kurs homiletyczno-katechetyczno-liturgiczny na ATK

Kolejny, ósmy kurs homiletyczno-katechetyczno-liturgiczny dla duchowieństwa odbył się w dniach 10—12 IX 1974 r. Ogólny temat kursu brzmiał: *Tajemnica Eucharystii w świetle odnowionej liturgii*. Wzięło w nim udział ok. 500 księży i kilkanaście osób świeckich. Kurs rozpoczął się Mszą koncelebrowaną przez pracowników naukowych ATK pod przewodnictwem ks. bp. T. Błaszkiewicza, sufragana przemyskiego. Homilię wygłosił ks. doc. dr hab. A. Zuberbier. Po przemówieniu powitalnym rektora ATK, ks. prof. dr hab. Jana Stępnia, słowo wprowadzające wygłosił Prymas Polski, ks. kard. Stefan Wyszyński — Wielki Kanclerz ATK. Podkreślając wagę tematyki tegorocznego kursu, ks. Prymas omówił duszpasterskie aspekty odnowionej liturgii mszalnej. Zwrócił uwagę na szereg pozytywnych, a także negatywnych przejawów w życiu liturgicznym Kościoła

w Polsce. Wśród tych drugich wymienił m. in. nieliczenie się niektórych kapłanów z decyzjami Konferencji Episkopatu Polski w sprawie stopniowej realizacji odnowy liturgicznej oraz zaniebdania w posługiwaniu się poprawnym słowem polskim podczas liturgii. W zakończeniu ks. Prymas wyraził nadzieję, że kurs przyczyni się do pogłębienia ducha wspólnoty w naszym Kościele, ponieważ Eucharystia jest fundamentem wspólnoty i ma tworzyć tę wspólnotę.

Zgodnie z przyjętą i realizowaną na wszystkich poprzednich kursach zasadą — na program omawianego kursu składały się referaty plenarne i konwersatoria.

a) Referaty

Pierwszy referat pt. *Historyczne uwarunkowania teologii Eucharystii* wygłosił ks. doc. dr hab. A. Zuberbier. Ukazał on przemiany, jakie kult Eucharystii i teologia Eucharystii przechodziły w dziejach Kościoła. W ciągu pierwszego tysiąclecia chrześcijaństwa Eucharystię przeżywano jako wieczerzę, upamiętniającą paschalne misterium Chrystusa i mającą na celu realizację Kościoła — prawdziwego Ciała Chrystusowego. W drugim tysiącleciu chrześcijaństwa skutkiem przemian kulturowych, odzwierciedlających się w pobożności bardziej indywidualistycznej i uczuciowej, na pierwszy plan zaczyna się wysuwać adoracja składana Chrystusowi obecnemu w Eucharystii. Współcześnie w teologii pobożności eucharystycznej następuje powrót do Mszy św.; adoracja Eucharystii staje się wtórną formą kultu.

Ks. dr S. Czerwik w referacie pt. *Teologia odnowionych obrzędów Eucharystii* przeprowadził analizę teologiczną ostatnich dokumentów Kościoła dotyczących odnowy liturgii Eucharystii i w ich świetle sformułował szereg zasad. 1° Tajemnica Eucharystii jest rzeczywistością dynamiczną, w której nierozdzielnie się łączy sprawowanie ofiary Chrystusa i Kościoła w zgromadzeniu wiernych, ucztą ofiarna oraz adoracja Chrystusa, obecnego w sposób substancjalny i trwałą także po zakończeniu ofiary. 2° Eucharystia zajmuje centralne miejsce w liturgii i w całym życiu Kościoła zarówno powszechnego jak i lokalnego, a także w życiu poszczególnych wiernych. 3° Sprawowanie Eucharystii jest zawsze czynnością społeczną Kościoła. Kościół uobecnia się w zgromadzeniu eucharystycznym, którego struktura jest społeczna i hierarchicznie uporządkowana. Zaakcentowanie zasady podziału funkcji w zgromadzeniu oraz czynnego

uczestnictwa wszystkich leży u podstaw sprawowania Eucharystii, zwłaszcza niedzielnej. 4° Sprawowanie Eucharystii, podobnie jak całej liturgii, dokonuje się pod osłoną znaków widzialnych. Prawdziwość, prostota i czytelność znaków mają podstawowe znaczenie dla kształtowania wiary i świadomości uczestników, warunkując owocność udziału w Eucharystii.

Na temat *Formacja postaw uczestników Eucharystii* mówił ks. doc. dr hab. J. Charytański. Podkreślił on, że postawę adoracji bezsprzecznie dominującą w dotychczasowej pobożności eucharystycznej, powinno się umieścić na właściwym miejscu wśród takich postaw, jak współofiарowania, jedności i miłości, odpowiedzialności za Kościół i jego misję, uwielbienia Boga wraz z Chrystusem, czy wreszcie aktywnej postawy wobec Słowa Bożego. Wynika to z wysunięcia na pierwszy plan w spojrzeniu na Eucharystię aspektu ofiarniczego oraz charakteru wspólnotowego Wieczerzy Pańskiej, ujęcie sakramentu trwałej obecności w odniesieniu do Ofiary i uczy, a wreszcie przepisów odnośnie do wystroju kościoła.

Ostatni referat dr S. Grabskiej rozwijał temat: *Wspólnota eucharystyczna — wspólnotą ludzką*. Prelegentka podkreśliła, że biorący udział w liturgii Mszy św. to społeczność wiary i miłości, a nie anonimowy tłum. Dla społeczności tej Msza św. jest punktem dojścia i punktem wyjścia ku misji wobec świata — głoszenia Dobrej Nowiny i misji realizowania jedności wyrażającej się szczególnie w pełnieniu dobra.

b) Konwersatoria

Przedstawione w wykładach plenarnych zagadnienia podstawowe dotyczące tajemnicy Eucharystii były rozpatrywane szczegółowo na jedenastu konwersatoriach, odbywanych w grupach i w trzech seriach. Zadaniem konwersatoriów było pogłębienie znajomości omawianych zagadnień przez wspólną wymianę myśli, doświadczeń, propozycji i postulatów w tym zakresie. Odbyły się trzy konwersatoria homiletyczne, pięć katechetycznych i trzy liturgiczne.

Pierwsze konwersatorium homiletyczne miało za temat: *Przygotowanie homilii w oparciu o istniejące pomoce*. Prowadzący konwersatorium homileta, ks. dr A. Lewek, podał najpierw kilka uwag metodycznych na temat kompozycji homilii, a następnie zaprezentował kilkanaście istniejących w Polsce opracowań kazań na każdą bieżącą niedzielę oraz omówił ich charakter i sposób

użytkowania; zapoznał również uczestników z pomocami homiletycznymi obcojęzycznymi. Współprowadzący konwersatorium biblista, ks. doc. dr hab. J. Kudasiwicz, przedstawił komentarze biblijne, które mogą stać się pomocą dla kaznodziei w opracowaniu homilii; jednocześnie ukazał sposób korzystania z nich przez kaznodzieję. O ile biblista skoncentrował się na elemencie teologiczno-biblijnym homilii, o tyle homileta zwrócił szczególną uwagę na stronę egzystencjalną i praktyczną w homilii, w związku z czym poruszył sprawę prowadzenia tzw. kolektaneów homiletycznych, czyli systematycznego i metodycznego gromadzenia materiałów kaznodziejskich z różnych źródeł i dziedzin życia współczesnego.

Homilia w liturgii mszalnej stanowiła temat drugiego konwersatorium homiletycznego. Prowadzący je ks. dr W. Wojdecki przedstawił do dyskusji zagadnienie tworzywa homilijnego oraz główne elementy treściowe homilii dla dorosłych, a ks. mgr J. Zawitkowski omówił zagadnienie treści i formy homilii dla dzieci.

Tematem trzeciego konwersatorium homiletycznego było *Przygotowanie homilii w zespole słuchaczy*. W oparciu o czytania mszalne próbowano zespołowo przygotować homilię na XXIV niedzielę zwykłą. Ks. mgr J. Sklorz przedstawił dialogowy charakter treści czytań mszalnych z tej niedzieli. Ks. mgr K. Orzechowski omówił stronę słowną i ekspresywną przygotowywanej homilii. Dr S. Grabska i mgr T. Karolak wskazywali na te elementy przygotowywanej homilii, które w opinii słuchaczy są pożądane i niezbędne.

Konwersatoria katechetyczne miały za przedmiot szczegółowych rozważań następujące zagadnienia: *Pierwsza Komunia św. dzieci w wieku przedszkolnym* (prowadzący: ks. mgr J. Zimniak i ks. mgr K. Wawrzynek); *Zadania wychowawcze przygotowania do Pierwszej Komunii św.* (ks. dr J. Bagrowicz i ks. dr M. Mielczarek); *Zwyczaje związane z Pierwszą Komunią św.* (ks. mgr E. Majcher i ks. dr J. Sroka); *Zadanie katechezy eucharystycznej po Pierwszej Komunii św.* (ks. mgr S. Rejmoniak i ks. doc. dr hab. J. Rosłon); *Służba ołtarza* (ks. dr hab. F. Blachnicki).

Na konwersatoriach liturgicznych rozpatrywano następujące zagadnienia: *Adoracja eucharystyczna w parafii* (ks. dr S. Czerwik i ks. mgr J. Tadych); *Modlitwa wiernych* (ks. dr J. Kownacki i ks. prob. S. Hartlieb); *Rola celebransa w przygotowaniu Mszy św.* (ks. dr B. Margański i ks. mgr S. Burzawa).

Na zakończenie kursu zebrani wysłuchali wykładu ks. bp. T. Błaszkiewicz o programie kaznodziejским Episkopatu Polski na rok 1974/75.

2. Kurs homiletyczny w Siedlcach

Podczas dorocznego sympozjum Sekcji Homiletów Polskich w kwietniu 1974 r. w Warszawie postulowano utworzenie ekipy szkoleniowej, która by na terenie kraju organizowała kursy kaznodziejskie dla duszpasterzy. Myśl tę podjęli pracownicy specjalizacji homiletycznej na ATK w Warszawie, wyznaczając sobie jako cel doraźne prowadzenie w różnych ośrodkach kościelnych w Polsce szkolenia kaznodziejów.

Na zaproszenie Kurii Biskupiej w Siedlcach, trzyosobowa ekipa przeprowadziła w dniach 4, 6 i 7 listopada 1974 r. jednodniowe kursy homiletyczne dla księży diecezji siedleckiej. Każdego dnia uczestniczyło w kursie ok. 100 księży, którym towarzyszył miejscowy ordynariusz — ks. bp J. Mazur lub jego sufragany — ks. bp W. Skomorucha. Na program kursu składały się 3 referaty z dyskusją oraz instruktaż praktyczny, połączony z ćwiczeniem.

Po słowie wprowadzającym w problematykę kursu ks. dr A. Lewek wygłosił referat pt. *O pilnej potrzebie dowartościowania kaznodziejstwa*, wykorzystując swój artykuł *Kaznodziejstwo jako środek zbawienia* (opublikowany w poprzednim numerze STV).

W drugim referacie *Homilia posoborowa* ks. dr W. Wojdecki na wstępie przypomniał, iż zgodnie z zaleceniem Soboru Watykańskiego II oraz rozporządzeniem Episkopatu Polski głoszone są u nas od 1972 r. homilie, oparte na 3-letnim cyklu czytań mszalnych. Następnie ukazał wewnętrzną strukturę homilii posoborowej. Wychodząc z etymologii słowa homilia (gr. *homilein* = rozmawiać poufnie, prowadzić familijną, zyczliwą rozmowę), wskazał na 4 fazy przyjacielskiej rozmowy: 1) informacja o jakimś wydarzeniu, 2) wyjaśnienie tego wydarzenia, 3) ukazanie jego znaczenia dla rozmówcy, 4) doprowadzenie do głębszej przyjaźni i zjednoczenia między rozmówcami. Analogiczne fazy i wewnętrzną dynamikę posiada współczesna homilia.

Pierwszym elementem strukturalnym homilii jest informacja o dokonanym wydarzeniu zbawczym — *kerygma*. Jest to ogłoszenie wiernym, w oparciu o perykopy mszalne, radosnej nowiny o fakcie lub wydarzeniu zbawczym, które dokonało się w historii

(zbawienia) i nadal jest dziś urzeczywistniane w liturgii Kościoła oraz w życiu chrześcijanina. Ta *kerygma* domaga się jednak w homilii bliższego wyjaśnienia, interpretacji (*didaskalii*), czyli odpowiedniej egzegezy tekstu biblijnego. Homilia więc ma tu charakter katechezy. Kaznodzieja występuje jako nauczyciel (por. Łk 24, 27).

Trzecim stopniem wewnętrznej dynamiki homilii jest znaczenie i wpływ orędzia biblijnego na życie słuchaczy, czyli *parakleza* (por. Dz 8, 26). Homilia ma wywołać u słuchaczy odpowiedź na słowo Boże. Kaznodzieja pomoże słuchaczowi dać pozytywną odpowiedź, gdy ukaże w tym miejscu homilii przykład z życia czy doświadczenia chrześcijanina, a zwłaszcza swoje osobiste świadectwo chrześcijańskie.

Podobnie jak przyjacielska rozmowa prowadzi zazwyczaj do pogłębienia więzów przyjaźni międzyludzkiej, tak i homilia zmierza do zjednoczenia słuchaczy z Ojcem przez Syna w Duchu Świętym. Zjednoczenie człowieka z Bogiem — *mistagogia* — jest celem homilii. Zjednoczenie to dokonuje się najpełniej w Eucharystii. Do niej więc ma w zasadzie homilia prowadzić. Celem homilii mogą oczywiście być także inne formy zjednoczenia, jak np. modlitwa, wspólnota z bliźnimi, miłość chrześcijańska, łączność z Chrystusem w Kościele.

Na końcu ks. Wojdecki zwrócił uwagę na to, że powyższe elementy strukturalne mogą być uwzględnione w konkretnej homilii dość elastycznie, czyli w rozmaity sposób zależnie od potrzeb słuchaczy.

W trzecim referacie ks. mgr K. Orzechowski omówił temat *Uwarunkowania osobowe i fonetyczne skuteczności kazań*. Na wstępie stwierdził, że skuteczność kazania polega na nawiązaniu rzeczywistej komunikacji między kaznodzieją i słuchaczami, a następnie skłonienie ich do dialogu z Bogiem: w wierze i miłości. W osiągnięciu tego celu kaznodzieja spełnia dwie zasadnicze funkcje: pośrednika i świadka.

Głosząc w kazaniu słowo Boże, kaznodzieja przypomina Mojżesza, przez którego Pan przemawiał (por. Wj 4, 10). „Chrystus jest obecny w swoim słowie, albowiem gdy w Kościele czyta się Pismo św., wówczas On sam mówi” (KL7). Już więc samo czytanie Pisma św. w liturgii jest początkiem dialogu i spotkania się Boga ze słuchaczem. Stąd można powiedzieć, że homilia (poufna rozmowa, dialog) rozpoczyna się od czytania słów Pisma św. To zaś wymaga od lektora (kaznodziei) umiejętnego i dobrego czytania. Skuteczność czytanego (głoszonego) przez kaznodzieję słowa

Bożego zależy więc w znacznej mierze od doskonałości posługi oratorskiej. Kaznodzieja ma zatem starać się być dobrym narzędziem, pośrednikiem i przekaznikiem słowa Bożego do słuchaczy.

Ponadto skuteczność kazania zależy od tego, w jakim stopniu kaznodzieja okaże się prawdziwym świadkiem Boga. Świadek Boga to ten, kto najpierw sam usłyszał i przyjął Boże słowo, czyli uwierzył, a następnie daje osobiście świadectwo swojej wiary. Kaznodzieja musi niejako ujawnić swoje osobiste przekonanie, wiarę, nadzieję i miłość chrześcijańską, musi okazać się autentycznym świadkiem Chrystusa. Siła osobistego zaangażowania kaznodziei w głoszone słowo Boże, połączona z odpowiednią techniką przekazu homiletycznego (dykcja, modulacja głosu, umiejętne posłużenie się np. mikrofonem itp.), jest warunkiem większej skuteczności kazania. Sam sposób przedstawienia przez ks. Orzechowskiego treści referatu miał z założenia być lekcją pogładową poprawnego, umiejętnego i skutecznego przemawiania kaznodziej-skiego; tak też został on z aplauzem przyjęty przez uczestników kursu.

Druga część kursu, którą prowadził ks. A. Lewek, miała charakter ćwiczeniowy. Był to instruktaż praktyczny nt. *Jak przygotować interesującą i jednocześnie dobrą homilię dla współczesnego człowieka?* We wprowadzeniu prelegent wyraził pogląd, iż kaznodziejstwo biblijne w formie klasycznej homilii, tj. jako kazanie wyjaśniające treść określonej perykopy mszalnej, zdaje się już nie być dziś wystarczającym i skutecznym sposobem aktualizacji kerygmatu chrześcijańskiego. Mówi się ostatnio o kryzysie homilii. Za środek jego przewyciężenia i tym samym skuteczniejszego kaznodziejstwa uważa wielu homiletów odpowiednie, większe niż dotąd, uwzględnienie w kazaniach aktualnej sytuacji i problemów egzystencjalnych dzisiejszych słuchaczy. Zasadniczą treścią kazania względnie homilii tematycznej winna być Ewangelia czy objawione i zawarte w Piśmie św. słowo Boże, pojęte jednak nie statycznie jako depozyt wiary, ale przede wszystkim jako jego dynamiczna interpretacja i odpowiedź Boga na problemy egzystencjalne *hic et nunc* żyjących ludzi. W tym celu należałoby powszechnie stosować w kaznodziejstwie metodę indukcji, polegającą na tym, że punktem wyjścia w konkretnym kazaniu jest nie treść perykopy biblijnej, lecz problematyka świata i pytania o sytuację życiową słuchaczy. Inaczej mówiąc, kazanie winno się rozwijać w trzech zasadniczych etapach: 1) wejście w aktualną sytuację życiową słuchaczy, 2) rozważenie jej w obliczu własnych sił człowieka i skonstatowanie potrzeby pomocy od Boga, 3) przedstawienie pozytywnej prawdy chrześcijańskiej jako

odpowiedzi Bożej oraz wynikających stąd konsekwencji i wniosków dla życia chrześcijańskiego.

Następnie prelegent podał schemat etapów przygotowania homilii tematycznej według metody indukcyjnej: 1) wstępna refleksja kaznodziei (dotycząca najbardziej palących problemów aktualnie przeżywanych przez słuchaczy i samego kaznodzieję), 2) spontaniczne spotkanie z perykopą mszalną (pierwsze wrażenia, skojarzenia, idee), 3) teologiczna refleksja nad perykopą (studium komentarzy biblijnych), 4) własne rozmyślanie kaznodziei (co perykopa mówi i daje jemu samemu?), 5) konfrontacja orędzia biblijnego z sytuacją słuchaczy (treść perykopy a potrzeby i problemy dzisiejszego słuchacza), 6) synteza tematu i ewentualne pamięciowe przyswojenie sobie treści homilii. Po przedyskutowaniu zaproponowanego schematu spróbowano na jego podstawie przygotować wspólnie homilię na najbliższą niedzielę.

Na zakończenie ks. bp W. Skomorucha podziękował serdecznie organizatorom kursu, życząc uczestnikom zastosowania w praktyce podanych wskazań z zakresu teorii kaznodziejstwa.

Antoni Lewek